

Poznámky k překladům ve cvičení k textu Fēriae in Slovāciā

Ad pictūram secundam / Ke druhému obrázku (SLOVOSLED A VĚTNÉ ČLENY)

Pozor na slovosled v českých větách – na začátku věty nemusí být podmět, jako je tomu v řadě jiných světových jazyků, např. angličtině či španělštině. Viz následující příklad:

Zed⁴ (předmět v akuz.) kapličky (přív. nesh.) kolem okna zdobí (přísudek) květinové motivy (podmět v nom. pl.)

Mūrum (ak. sg.) sacellī (gen. sg.) circum fenestram flōrea argūmenta ōrnant.

Větu můžeme ovšem převést do pasiva – v tom případě se změní větné členy a jejich gramatické kategorie i vztahy mezi nimi. Všimněte si hlavně prvního slova celé věty, které zůstane na první pohled ve stejném tvaru:

Zed¹ (podmět v nom. sg.) kapličky (přív. nesh.) kolem okna je zdobena (přísudek) květinovými motivy (předmět v instrumentálu.)

Mūrus (nom. sg.) sacellī (gen. sg.) circum fenestram flōreīs argūmentīs (abl. instr.) ōrnātur.

Použití pasiva se lze často vyhnout a převést větu do aktiva, dovolují-li to okolnosti. Přitom bychom však měli mít na paměti, že klasická latina pasivum používala častěji než my v našem jazyce dnes.

Ad pictūram tertiam / Ke třetímu obrázku (PŘÍSUDEK JMENNÝ SE SPONOU)

ZADÁNÍ: Květinové ornamenty na zdech domků jsou **znakem*** bohatství obyvatel.

*) Český instrumentál ve spojení se slovesem „být“ (přísudek jmenný se sponou) převádíme do latiny jako nominativ. Spojení „být znakem“ lze v dané větě také nahradit i slovesem „dokládat“.

Zadanou větu si musíme pro překlad do latiny trochu upravit – **jmenná část přísudku by měla být v klasické latině vždy v nominativu**, proto český instrumentál převedeme do tohoto pádu. Pokud tvoří jmennou část sponového přísudku substantivum, musíme si u něj hlídat pouze stejný pád s podmětem. Pokud by však jmennou část tvořilo adjektivum (nebo jakýkoli ohebný slovní tvar s adjektivním významem, např. přechodník), museli bychom u obou větných členů hlídat shodu v rodě, čísle a pádu.

Květinové ornamenty (podmět nom. pl.) na zdech domků jsou znak bohatství (přív. nesh.) obyvatel.

Flōrea ōrnāmenta (argūmenta) in mūrīs domunculārum sīgnum dīvitiārum (gen. pl. pomnož.) incolārum sunt.

Připomeňme si také slůvko *dīvitiāe, ārum, f.*, které je tzv. pomnožným substantivem (nemá tvary pro singulár, ale překládáme ho do češtiny v jednotném čísle). Ve výše uvedené větě je toto slovo v pozici přívlastku neshodného, na nějž se napojuje další neshodný přívlastek „obyvatel“ – ten není podtržen krátkými čárkami pouze pro dodržení přehlednosti značení hlavních větných členů.

VARIANTA: Můžeme se vyhnout sponovému přísudku použitím slovesa „dokládat“ místo „být znakem“. Překládaná věta pak bude vypadat takto:

Květinové ornamenty (podmět nom. pl.) na zdech domků dokládají bohatství (předmět v akuz.) obyvatel.

Flōrea ōrnāmenta (argūmenta) in mūrīs domunculārum dīvitiās (ak. pl. pomnož.) incolārum comprobant.

Pomohlo vám to? Orientujete se již lépe ve větných členech i v tom, jak je překládat? Zkusíme si to ještě na dalších příkladech.

Ad pictūram quārtam / Ke čtvrtému obrázku (PŘÍSUDEK JMENNÝ SE SPONOU)

ZADÁNÍ: Na obrázku je malebný kraj (země) Bílých Karpat.

Jde o jednoduchý příklad sponového přísudku, protože jmennou část přísudku tvoří příslovečné určení místa^{PUM} („na obrázku“). (Klidně to ale může platit i naopak – za jmennou část přísudku bychom mohli považovat „malebný kraj“ a PUM „na obrázku“ by mohlo být podmětem věty.) V praxi v tom nebude při překladu rozdíl, pro jistotu však vyznačíme obě varianty:

Na obrázku je malebný kraj (země) Bílých Karpat. NEBO: Na obrázku je malebný kraj (země) Bílých Karpat.

In pictūrā est amoenus pāgus (amoena terra) Carpathōrum Albōrum.

VARIANTA: Ale pokud máme chuť, můžeme tuto větu při zachování jejího smyslu přeložit i trochu jinak. Protože se uvedená věta nepopíratelně vztahuje k obrázku (viz cvičení), můžeme v ní sponové sloveso nahradit slovesem „pozorujeme“ nebo „vidíme“. V této větě je podmět nevyjádřený („my“):

Na obrázku pozorujeme (vidíme) malebný kraj (zemi) Bílých Karpat.

In pictūrā observāmus (vidēmus) amoenum pāgum (amoenam terram) Carpathōrum Albōrum.

Větší slovní zásoba nám vždy dává větší možnosti při překládání.

Ad pictūram quārtam / Ke čtvrtému obrázku (ZÁMĚNA PODMĚTU S PŘEDMĚTEM)

ZADÁNÍ: Lesnaté kopce střídají louky plné květin.

Než začneme tuto větu překládat, je dobré ji nejprve důkladně prozkoumat. Identifikujeme v ní nepochybně dva hlavní větné členy („lesnaté kopce“ a „louky plné květin“), ale který z nich je podmět a který předmět? Setkáváme se s tímto jevem běžně, ale v přímé komunikaci nám nevádí, protože situační kontext zpravidla případné pochybnosti vyvrátí. V novinách se můžeme setkat např. s tímto titulkem: „České Budějovice porazily Vítkovice“. O tom, kdo koho vlastně porazil, se dozvíme jednoznačně ze skóre uvedeného pod titulkem. Ale co když takový kontext nemáme? V odborných textech se na odstranění nejednoznačností dbá (má dbát) vhodnou úpravou či doplněním takové věty. Onen titlek z novin bychom proto mohli upravit např. takto: „České Budějovice porazily klub Vítkovic“. Nejasnosti jsou pryč. Vraťme se ale k našemu zadání – záleží zde vůbec na tom, který větný člen je podmětem a který předmětem? Náповěda je ukryta ve slovese „střídají“, které nám bez jakékoli pochybnosti naznačuje, že zde se nemusíme tímto problémem trápit a smíme si vybrat jakoukoli variantu překladu, která se nám líbí. Jen pozor na to, že v latině už tato nejednoznačnost platit nemusí (a v daném případě ani nebude, jak si hned ukážeme).

VARIANTA 1: Lesnaté kopce^(podmět) střídají louky plné květin^(předmět v akuz.).

Clīvī silvōsī^(nom. pl.) alternant prāta herbōsa^(ak. pl.).

VARIANTA 2: Lesnaté kopce^(předmět v akuz.) střídají louky plné květin^(podmět).

Clīvōs silvōsōs^(ak. pl.) alternant prāta herbōsa^(nom. pl.).

Spojení „prāta herbōsa“ se řídí pravidly o neutrech, a má tedy stejný tvar v obou větách, ale totéž neplatí pro (v pořadí) první člen této věty. Z hlediska slovo tvorby je pro nás užitečná adjektivní koncovka „-ōsus“, která nám v latině pomáhá vypořádat se snadno se spojeními typu „plný lesů“ (silvōsus), „plný rostlin“ (herbōsus) atd. Mimochodem, vzpomenete si, jak se řekne „plný ryb“?

Ad pictūram quīntam / K pátému obrázku (PŘÍSUDEK JMENNÝ SE SPONOU)

ZADÁNÍ: Život^(podmět) nádeníků^(přív. nesh.) ve středověku byl těžký^(přísudek jm. se sponou).

Vīta^(nom. sg. fem.) mercenāriōrum^(gen. sg.) (in) mediō aevō molesta^(nom. sg. fem.) erat (fuit).

Zde se setkáváme opět s přísudkem jmenným se sponou, ale na rozdíl od předchozích případů zde jmennou část přísudku tvoří adjektivum. To musí řídit všechny své gramatické kategorie podle podmětu – podmětem je „vīta“ (v nom. sg. fem.), proto musíme i tvar adjektiva obtížný („molestus“) převést na nom. sg. fem. „molesta“.

Zajímat by nás v dané větě mohl ještě jeden její člen, a to **přísloušné určení času**^{PUČ} „ve středověku“. Pokud při překladu použijete předložku „in“, nebude vám nic vyčítáno. Na druhou stranu potěšíte svého lektora, pokud si vzpomenete, že latinský ablativ můžeme používat i ve tvaru tzv. **ablativ časového**, který je bezpředložkový. Proto znalci latiny budou české PUČ „ve středověku“ překládat pouze slovy „mediō aevō“. Ale rozhodně bych se na vašem místě nijak netrápil tím, kdybyste tam tu předložku dali.

Metodika naší výuky je postavena na tom, že se setkáváte příležitostně, přiměřeně a zvolna od samého počátku studia i s některými gramatickými jevy, s nimiž se budeme podrobněji seznamovat až mnohem později. Naše učivo se tak skládá z toho, co je pro vás aktuálně důležité (nyní naučit se správně skloňovat, časovat a spojovat větné členy shodné rodem, číslem a pádem), a toho, čemu již pasivně můžete při svých prvotních znalostech rozumět, ale co dosud není nezbytné pro váš pokrok (např. ablativ časový, nebo některé pokročilé pádové vazby u sloves). Později, až dospějeme i k tomu pokročilejšímu učivu, už tak pro vás tyto jevy nebudou ničím novým a třeba je budete vytahovat ze svých paměťových rejstříků, k vlastnímu překvapení, naprosto suverénně. Naopak by tohle ale určitě nefungovalo. K čemu by vám bylo, kdybyste se od samého počátku učili některé gramatické jevy tak, jak se v latinské literatuře nevyskytují? Je pravda, že naše výuka je specifická tím, že se učíme z převážné části na moderních latinských textech, což není ani dnes příliš obvyklé. Ovšem i tyto moderní texty vás učí stejným návykům, které budete potřebovat k práci s originálními texty latiny klasické, ale i latiny jiných období.

Tak vám přeji, ať vás latina baví.